

ALTININ PARASAL NİTELİĞİNİN BELİRSİZLİK ALTINDA REDDİ.

Dr. İhan İYİOĞLU

I) ALTIN NIÇİN BU KADAR ÖNEMLİDİR ?

I.1. Reel ve parasal özellikleri.

Altının ilk kez, ne zaman insanoğlunun dikkatini çektiği ve dünyanın ilk kez neresinde bulunduğu henüz kesinlikle bilinmemektedir. Fakat arkeologlar ve tarihçilere göre, genellikle altın M.Ö. 4000 yılında Tigris - Euphrates vadisinde bulunmuştur. Yine bazı kazılarda Sümerlilere ait altın süs eşyaları bulunmuş ve bu nedenle altının ilk kullanıldığı devir olarak, Sümerliler Devri ileri sürülmektedir. Tarihçiler de şuna inanırlar ki, altın belkide ilk bilinen ve kullanılmış olan bir metaldir. Şüphesiz o çağlarda altın, günümüzdeki elde edilişi şeklinde yani maden filizlerinden çıkarıldığı gibi elde edilmemekteydi. Yine bu sarı metale karşı o zamanlarda birkaç ayrı yönden bir bağıllık bulunuyordu. Başlangıçta bu bağıllık, yalnızca gösteriş düşkünü insanlar için olup, altının parlaklığının ve hoş renginin romantik bulunmasıydı. İkincisi ise altının bulaşıcı hastalıklara karşı koruyucu olduğuna inanılmış olmasaydı ve son olarak da, tüm metaller içinde yalnız altının üstün bir çalışma kolaylığı sağlamasıydı. Bugün ise dördüncü bir faktör olarak şunu da katkıda bulunabiliriz ki o da, onun çok yetersiz bir miktarda bulunduğu halde halen yeryüzünde bulunuşu ve geçerli oluşudur. Şüphesiz belkide bu niteliği ona karşı olan ilgiyi son derece yükseltmektedir. (1)

(1) Charles A. Fuller, Jr, «The World's Most Controversial Metal,» Economic Impact, (1975/2), No. 10, s. 44.

İlk kez altının kullanılışı, süslemek amacıyla yapılmıştır. Özellikle bugünün kadillaklarının, yüzme havuzlarının, yatlarının olmadığı o zamanların dünyasında, erkek ve kadının kendilerini süsleme sanatı — halen de olduğu gibi — sonraları giderek heykellere, sembollerin yapımına dönüştü. Hattâ en çok insanoğlunun tabii estetiği en güzel şekilde altınla yaratılmaya çalışıldı ve altın kullanılışının ilk devirlerinden beri, sanatla çok sıkı bir ilişki içindeydi. Günümüzdeki bu ilişkinin halen süregeldiği görülmektedir.

Altın bazı kişilerce reel yönden, yalnızca parlayan bir metal, güneş sembolü, saflığın temsilcisi ve tüm metallerin en kıymetlisi ve asili olarak kabul edilir. Parasal yönden ise, şimdiye kadar bulunmuş para şekillerinin en dürüst, en güvenilir olanıdır. Fakat yine bazı kişilere göre de; altın, aldatı, hile dolu bir element olup tarih boyunca anlamsızca yapılmış çok sayıda hataların başlıca kaynağı olmuştur. Bu nedenle Keynes onu, «barbarlardan kalma bir emanet» (Barbarous relic) şeklinde tanımlamaktadır (2).

Günümüzde ise resmi fonksiyonları açısından altın; para otoritelerince tesbit edilmiş bir değer karşılığı olup, özellikle kazanç getiren bir stoklama malıdır. Bu nedenle altın uluslararası para sisteminde hem temel bir rezerv elemanı ve hemde genellikle değişmez kabul edilecek bir değer ölçüsü olmuştur (Denominator). Ulusal paralar ona olan oranlarıyla değerlendirilirler. Hattâ son yıllarda geliştirilmiş olan Özel Çekme Hakları hesap birimi değerinin de bu oranla belirtildiği (1 ÖÇH = 0,888671 gr. saf altın) açıktır. Ulusal paralarla olan bu ilişkisi yanında altın ayrıca; uluslararası ödemeler dengesi farklarını denkleştirme işlemlerinde de uluslararası güvenilir ve tereddütsüz kabul edilir bir ödeme aracı olarak kullanılmaktadır.

Uluslararası yapılan bu altın işlemleri, şüphesiz fiziksel bir altın akımını (ulus içine veya dışına) doğurmaksızın, düzenli bir şekilde yürütülmektedir. Ulusların Merkez Bankalarında bulunan karşılıklı hesaplarıyla yürütülen bu işlemlerin ayrıcalık gösteren bir durumuna A.B.D. de rastlanılır ki burada herhangi bir yabancı para otoritesi, A.B.D. den aldığı altınlara kendi özel damgalarını bastırarak, bu

(2) Altının demonetizesini savunan ekonomistlerce bu deyim çok benimsendiği ve günümüzdeki geldiği görülmektedir. Bkz; R. W. Greenleaf, «A Look at the Eurodollar Market,» MSU Business Topics, C. XVII, No. 4, (Autumn 1969), s. 20.

altınları (earmarked gold) isterlerse Federal Rezerv Bankasındaki hesaplarından ayrı tutabilirler. Fakat böyle bir aranjmanda dahi altın yine fiziksel açıdan Federal Rezerv Bankasınca tutulmuş olmaktadır. Yalnız bu durumda özel olan durum şudur ki; o da, bu yabancı para otoritesinin dilerse altınından A.B.D. hazinesine satış yapabilmesidir. Kısaca, earmarked altınları yalnızca yabancı para otoritelerine ait olup, A.B.D. parasal altın stokunun resmen birer parçası değildir (3).

Altının bu parasal fonksiyonlarını, onun yüzyıllar boyunca kıymetli madenlere oranla çok daha güç ve az miktarda elde edilmesinin, kısaca «nadir olma» özelliğinin meydana getirdiği şüphesizdir. Buna dayanarak, bugün altının parasal yönden uluslar içi kullanımına artık son verilmiş olması ve yalnızca onun, uluslararası bir ödeme aracı olarak kullanımına gidilmesi anlaşılmaktadır. Ayrıca altının bu özelliği, onu bazı altına tapanlarca metallerin en asili, çok güç elde edileni ve en görkemlisi olduğuna inandırmış olup, tarihte bu etki altında kalarak, çok sayıda kurallar ve zenginlerin, kendi altın hazinelerinin görünüşü karşısında sonsuz mutluluk duydukları gerçek olup, kaldı ki bu kişilerin, hazinelerinin birgün satışıyla elde edebilecekleri kazançlarla yani spekülasyonla da en ufak bir ilişkilerinin olmadığı açıktır (4).

Yalnız bilindiği gibi, altının çeşitli yıllarda «değişmez» olarak belirlenen resmi fiatı, arz ve talebinin normal bir sonucu olarak, giderek artma yönünde bir trend çizmiş ve halen de bu yönde bulunmaktadır. Altının aksine gümüş ise parasal niteliğini yitirmiş, demonetize olmuştur. Şüphesiz bunda metalin istenildiği kadar ve kolaylıkla üretilebilmesinin rolü büyük olmuştur.

Altın ise halen çok değerli bir metaldir, önemli bir maldır ve kullanım, faydalanım listesi giderek büyüyen başlıca temel elemanlardan biridir. Değerinin gelecekte azalma göstermesi (bazı geçici oynamalar dışında) kesinlikle düşünülmemelidir. Gerçekten gelecekte altının

(3) Board of Governors of the F.R.S., The Federal Reserve System, Washington, 1963, s. 171.

(4) Fritz Machlup, «Speculations on Gold Speculation», The American Economic Review, (May 1969), s. 334.

değeri, parasal alandan daha çok endüstriyel ve ticari kullanımlar için giderek yükselecek bir artış gösterecektir (5).

I.2. Üretim, Tüketim ve Piyasası :

Bilindiği gibi rekabetli piyasalarda dayanıksız malların pazarlanmasında arz; üretimin maliyetine, talep ise tüketimin faydasına bağlı kalmaktadır. Dayanıklı mallarda ise — ki bunlar depolanabilir mallardır — arz; yeni üretimin ve stoktaki azalmaların bileşimine, talep ise para tüketimi ve stok katkılarına göre düzenlenir. Firma veya belli gruplarca yönetilen bir monopol piyasasında kontrol edilen mallar için satışlar (satın almalar); satışlardan (satın almalar) fiat üzerine etkileme bekleyen satıcılarca (satın alıcılarca) belirtilen geniş bir derinlikte olmaktadır. O halde şu açıktır ki; altın da depolanabilir bir mal olup, yıllık üretiminin ve tüketiminin geniş bir kısmının stoklamaya gidilmesiyle monopol kontrolü altında bulunmaktadır. Potansiyel talebin ve toplam stokların büyük bir oranı, otoriteyi birlikte paylaşan bir grubun kontrolündedir. O halde denebilir ki, bu şartlar altında altın piyasası kurnaz bir şekilde spekülâtifleştirilmiştir. Altının piyasadaki talep ve arzının şematik bir sınıflandırılması şu şekilde gösterilebilir (6).

ALTIN PIYASASI

ARZ :

Para Üretimi;

Eski maden kaynaklarından

Yeni » »

Yakında ortaya çıkarılmış maden kaynaklarından

Teknik ilerlemelerden

Okyanus deniz hayvanları kabukları ve Okyanus suyundan

Suni altın

(5) Dorothy Crook, «Perspectives - An Interview With Thomas Wolfe,» Economic Impact, (1975/2), No. 10, s. 58.

(6) Machlup, s. 335.

Hurda;

İmalâtçıların stoklarındaki azalmalar

Diğer özel stoklardaki azalmalar

Fonlara gereksinme duyulduğunda;

Fiatların yeter derecede yüksek olmasında
(Kâr edici)

Fiatların yükselmeyecek bir düzeye ulaşmasında
(Sabırsızlaşma)

Fiatların düşmeye başlamasında

(Bu düşüşün daha da artacağıının beklenmesi)

Parasal stokların azaltılmasıyla;

TALEP;

Para Tüketimi;

Kuyumculuk işlerinde

Dişçilikte

Endüstride

Hurda;

İmalâtçıların stoklarına katkılar

Diğer özel stoklara katkılar

Güzellik, prestij, geleneksel

Güven hissi (el koyma, hırsızlık..)

Diğer kıymetlerden üstün bulunması

Yıllardır değerini koruması

Çabuk duyulan takdir..

Parasal Stoklara Katkılar;

Son yıllarda üretilmiş olan parasal altın miktarı, Merkez Bankaları rezervlerine önemli katkılarda bulunamamıştır. Gerçekte altın, rezervlerin yaratılmasında kesici, durdurucu bir niteliğe sahiptir. Ayrıca altının iddiharı ve üretim artışı kontrol ve koordine edilemediğinden, uluslararası likidite ihtiyacını karşılamakta sarı metal şüphesiz ki, yetersiz kalmaktadır (7).

Bu nedenle, 1970'li yıllardan beri süregelen altın fiatlarının keskin yükselişler içinde olduğu açıktır. Günümüzde yalnızca ençok altın üreten iki ülke vardır; Güney Afrika ve Sovyetler Birliği. A.B.D. ise yılda 1 milyon ons altın üretmekte, buna karşılık endüstrisinde 6 veya 7 milyon ons altın tüketmektedir. Bu nedenle gereksinme duyduğu miktarın % 80'ini ithal etmek zorundadır. Kanada ise yıllık yaklaşık 1 milyon ons altın üretimiyle küçük bir altın ihracatçısıdır. Şüphesiz bu durumda, altının yüksek fiatlara ulaşmasından büyük kârlar edecek olan ülkeler, büyük üreticiler yani Güney Afrika ve Rusya olacaktır (8).

Geniş çapta bu altın üretiminin ancak şu gelişmelerle sağlanabileceği düşünülmektedir;

1 — Ortaya çıkarılabilecek yeni altın kıymetleri.

2 — Maden çıkarma ve rafine etmede ilerletilmiş yöntemlerin uygulamaya konulması. (Daha önce başka alanlarda denenmiş ileri yöntemlerin, maden ocaklarına da götürülebilmesi. Yalnız bu yöntemler büyük yatırımlar gerektirdiği için günümüz maden sahipleri çoğunlukla bu uygulamayı istememektedirler. Fakat birgün denemeyi cazip bulabilirler.)

3 — Denizlerin dibindeki altın madeni filizlerinden altın çıkarma tekniklerinin gelişme olasılığı ve özellikle Okyanus deniz hayvanları kabuklarının kaplamış olduğu alanlarda araştırmalara girişilmesi.

4 — Okyanus suyundan altın elde etme tekniğinin gelişmesi.

5 — Kimyasal yeni teknik buluşlarla diğer madenlerin altına dönüşünün sağlanması. Şu anda bu tekniğin maliyeti çok pahalı oldu-

(7) Raymond Bertrand, *Economie Financiere Internationale*, Paris, 1971, s. 266.

(8) Crook, s. 58.

ğundan yaygınlaşma olanağı bulamamıştır. Fakat ileride daha ucuz bir duruma getirilebilir.

Şüphesiz bütün bu olanaklardan tümünün de gerçekleşmesini beklemek, çok optimist bir görüşte olmayı gerektirir. Fakat, içlerinden ikisi veya üçünün gelecek 10 veya 20 yıl içerisinde gerçekleşemeyeceğine de ısrar etmek haksızlık olur (9).

Giderek yükseliş gösteren altın talebindeki bu artış; günümüzde altına teknik uygulamalarda verilen büyük önem ve bunun yanısıra daha çok reel gelir ve sosyal çevre etkisi altında kalarak yapılan iddihar ve sanatsal amaçlarla (artistik) önemli ölçüde talep edilmesine dayandırılmaktadır (10). İşçilik ve diğer masraflara hatırı sayılır bir tutarda katkısı olan altının özel kullanımı yoluyla tüketiminde, ençok altının şekil değişimi önem kazanmaktadır. Pazarlamasının da, toptan altın satış piyasalarındaki satışlarla hiçbir benzerliği yoktur. Örneğin, bir altın kolye ile külçe veya çubuk altın satışı arasındaki açık ayrıcalık gibi (11).

Bugün dünya özel altın tüketiminin yıllık miktarı üzerine verilen bir bilginin kesinlik ve geçerlik derecesi halen bir problemdir. Çünkü bu konuda, dünyanın yalnızca 20 ülkesi, sanatsal ve endüstriyel amaçlarda kullanmak üzere satın aldığı altınla ilgili istatistikleri yayınlamaktadır. Bu verilerin dahi ayrı, ayrı gerçeklikleri üzerinde tartışılabilir. Hattâ bunların doğruluklarını kabul ettiğimizde de karşımıza başka bir sorun daha çıkmaktadır ki o da; istatistiklerde gösterilen yeni satın almardan ne kadarının özel kullanıma, ne kadarının da stoklamaya yapılan katkı olduğu açıklık kazanmamıştır. Bu konuda ilginç bir örnek olarak A.B.D. nin 1961 - 63 yılları arasına ait istatistikleri gösterilebilir. Bu yıllar arasında altın fiatlarında giderek bir yükselme kaydedildiği ve bunun piyasa üzerindeki etkilemesiyle stoklamaların artması olağan bir sonuçtur. Fakat istatistiklere bakıldığında, büyük fiat artışlarını izleyen yıllarda satın almaların azaldığı görülmektedir. Bu büyük artışın nedenleri şu şekilde açıklanabilir;

1 — Füzeler ve diğer elektronik araçlar yapımında altın kullanımını gerektiren endüstrideki teknik ilerlemeler.

(9) Machlup, s. 336

(10) John. H. Williams, Postwar Monetary Plans and Other Essays, Newyork, 1947, s. 12.

(11) Crook, s. 58.

2 — Fiatları yükselmekte bulunan diğer metallere oranla altının ikame elâstikiyeti.

3 — Kuyumculuk işleri ve diğer altından yapılmış eşyalar için talebin gelir elâstikiyeti.

Birinci faktör geçerlidir, fakat endüstriyel amaçlarla kullanmak için yapılan altın satın almındaki artışın, altın alım satımında lisanslı imalâtçıların yaptıkları altın satın almalarındaki artış yanında payı çok küçüktür. Çünkü başladıkları miktar o kadar azdır ki, burada artış hızı şüphesiz toplam altın satın almadaki artış hızını etkileyemeyecektir. İkinci faktör için ise öneminin çok olduğu söylenemez. Çünkü, alternatif metaller ne çok fazla pahalı veya ne de çok ucuzdurlar. Bu nedenle fiat değişmelerinin ikame etkileri de küçük olacaktır. Üçüncü faktör şüphesiz en önemli ve etkili olanıdır. Dünya konjonktüründe gelirlerin genellikle yükselme göstermeye başlamasından beri (toplam veya fert başına) bütün mallara karşı talep gelişmiştir (12).

Fakat bu derece altın satın almındaki artışta, yalnızca en etken yukarıdaki faktörün olduğu tezi kesinlikle kabul edilemez. Çünkü stoklama amacıyla yapılan satın almalarındaki artış dikkati dördüncü bir faktör olarak unutulmamalıdır. Kaldı ki, bu şekilde atıl olarak elde tutulan altının tekrar tedavüle çıkma olasılığı pek zayıftır. Tekrar piyasaya dönüşü ancak çok şiddetli bir talep değişimi olmasına ve kurların göstereceği dalgalanmalara bağlıdır. Şüphesiz ki bu şartlar altında serbest altın piyasaları da son derece kararsız bir ortam içinde bulunacaklardır.

I.3. Altın Spekülâtörlüğü :

Spekülâsyon sözcüğünün ayrı piyasaların, ayrı teknik dilli ticaretlerinde, ayrı anlamları bulunmaktadır. Örneğin, tahvil piyasasında ferdin biri yalnızca kendine gelir sağlamak veya o tahvilin değerini bildiği için satın alır, öbürü ise fiatlardaki dar veya geniş dalgalanmaları düşünerek satın alır. Fakat her ikisinde de, ikinci alternatif olarak gizli spekülâsyon amacı bulunmaktadır. Yabancı kambiyo piyasasında da bu iş ya açıkça, ya da kapalı şekilde yapılmakta ve bazen spekülâsyon yapıldığı açıkça görülmektedir. Öte yanda ise dep-

(12) Machlup, s. 337.

resyon üzerine yapılan spekülasyonda gizlilik içinde, fertler kendi paralarını yabancı hesaplarda tutmaktadırlar. Bu şekildeki hareket ayrıca enflasyona karşı korunma olarak da açıklanabilir. Fakat bu korunma çeşitli anlamlara gelmektedir. Örneğin, mal piyasalarında satın almalar yalnızca envanterin normal tutma süresi içinde kullanmak için değildir. Amaç, hem spekülâtif, hem de yükselen fiatlara karşı korunmaktır.

Altın piyasası analizinde ise, altın satın almada amaçların birincisi, endüstriyel ve sanatsal amaçlarla kullanmak içindir. İkincisi ise altın fiatlarındaki yükselmeleri ümit ederek yapılan satın almalarıdır. Üçüncüsü ise gerektiğinde satmak için (belki 1 yıl, belki 20 yıl sonra) yalnızca iddihar amacıyla yapılan satın almalarıdır. Altın piyasasının kendine özgü dilindeki spekülasyon sözünün işte anlamı, bu üç amacın ikincisi olmaktadır. Kısaca altın fiatlarında yükselmeyi ümit ederek bekleme amacıyla yapılmış herhangi bir altın satın alımı, spekülâtif altın alımı olarak nitelendirilir (13).

O halde hareket noktası olarak, satın alma kararı yerine satma kararı dikkate alınmalıdır. Örneğin, bir altın almanın spekülâtif amaçlı olup, olmadığına karar verilecekse, satın almayı yapan kişiye yalnızca şu sorunun sorulması yeterlidir; «Eğer aynı satın almayı altın fiatında bir artış olacağı beklendiği anda veya beklenilmediği zamanda da yapar mıydınız?» Örneğin bu satın almayı Hint'li mihracenin yine yapacağı açıktır, fakat Arap şeyhi için bu kesinlikle cevaplanamaz. O halde bu durumda birinci tip, geleneksel bir altın iddiharcısı (Non - speculative), ikincisi ise spekülâtör olup, yaptığı iş spekülasyondur (14).

Parasal stoklara olan net altın akımı giderek azaldığında, para otoritelerince bu içe akımı düzenlemek amacıyla yapılacak fiat arttırmaları, özel spekülâtörleri şüphesiz etkileyecektir. Sonunda hızlanmış bir spekülasyon hareketi, altın yerine ikame edilebilecek kredilerin yaratım güçlüğü ve gereklilik baskısı süregelirken, spekülâtörlerin fiatların daha da yükseleceği umuduyla ellerindeki altını tutma tercihi kuvvetlenecektir. Fakat altın fiatının çok fazla yükselmesini önleme amacıyla para otoriteleri altın satmaya karar verdiklerinde spekülâtörler üzerinde yarın için bir güvensizlik etkisi yaratarak, ay-

(14) Ibid., s. 334.

(13) ibid., s. 333.

nı anda yüksek bir fiyat üzerinden yeni bir spekülasyonun başlamasını hazırlamış olacaktırlar. Bu durumda altın satışına ara vermek zorunda kalan para otoritelerinin tutumunu kesinlikle belirleyemeyen spekülâtörler, kısa bir süre için şaşırılacaklardır. Fakat onların altın tutmalarında haklı bir nedeni vardır ki o da; spekülâtif altın satın almaları genellikle uzun dönem fiyat yükselişleri içindir. Yukarıda kısaca özetlenen spekülasyon hareketleri gerçeklerden alınmıştır, Örneğin Sterlingin son devalüasyonu sırasında yaşanan spekülasyon olayları (15).

I.4. Altın Böceği (Gold Bugs) Kavramı :

Altın böceği sözcüğünün ortaya çıkışı 1900'lere dayanmaktadır. Bu yıllarda büyük 1893 krizini henüz yaşamış olan A.B.D. de finansal ve endüstriyel amaçlarla altın satın alma ve iddiharı çok hızlanmış bulunuyordu. Bu sırada gümüşü savunan gümüş madeni sahipleri ve çiftçilerle, altına daha çok güvenen ve altın iddiharında bulunanlar arasındaki gerilim giderek artıyordu. Sonunda iki grup arasındaki bu mücadele Williams J. Bryan'ın ortaya çıkışıyla iyi bir şekilde sonuçlandı. Bryan, zamanın tanınmış bir konuşmacısı olup, demokratiklerin 1896 yılı reiscumhurluk arayışı idi ve altın taraftarlığına, çok karşı bir görüşe sahipti. Bu nedenle altına bağlı olan ve altını savunan kişiler için «altın böceği» deyimini ilk kez o kullanmıştır. Bu deyim, günümüzdek gelmiş olup, hâlâ aynı anlamı taşımaktadır. Bryan'ın altını tutanlara karşı giriştiği mücadeleyi sonunda yine altın taraftarları kazanmıştır. Bilindiği gibi William McKinley reiscumhur olmuş ve 1900'de çıkardığı kanunla resmi para sistemi olarak Altın Standardını kabul etmiştir (16).

Yakınlarda yapılmış bir araştırma, bugün A.B.D. de altın böceklerinin daha çok batı eyaletlerde konservatif orta sınıf olduğunu ileri sürmektedir. Bunun başlıca nedeni olarak da, bu bölgelerde yaşayan halkın geçmişteki bazı olaylarla devlete karşı halen besledikleri güvensizlik, yine devletin kâğıt para yaratmadaki sonsuz gücü ve yetkisinin sonuçlarının henüz unutulmamış olduğunu göstermektedir.

(15) Harrü. G. Johnson, «The Gold Rush of 1968 in Retrospect and Prospect,» The American Economic Review, (May 1969), s. 345.

(16) Fuller., s. 50.

Fakat genel olarak düşünülduğünde A.B.D. nin, hayat boyu tasarruflarını 24 kıratlık altın çubuklara dönüştürüp ve onları gizlice döşeme tahtası altına saklayan altın böceklerinin bir ülkesi olacağı kesinlikle düşünülemez (17). Ayrıca A.B.D. halkı altın işleme sanatları konusunda, Kanada'lılar, Japon'lar ve İngiliz'ler kadar olsun veya daha fazla bir gelenek ve göreneği de hiçbir zaman kazanamamışlardır. Buna karşılık dünyada, altın işleme ve iddiharı konusunda uzun kültürel bir gelişime sahip ülkeler de vardır. Örneğin, ilk başta akıla Fransa ve Hindistan gelmektedir. Fakat A.B.D. için böyle bir özellik genellekle yoktur, denebilir. Şüphesiz bunda, A.B.D. halkının o yıllarda altını saklama konusundaki güvenlik probleminin büyük rol oynadığı dikkate alınmalıdır (18).

Günümüz dünyasında altın iddihar şampiyonları Fransızlardır. Çünkü bu ülke, iki yüzyıl boyu sürekli olarak ortaya çıkan yıkıcı savaşlar, ayaklanmalar ve ekonomik krizler, devalüasyonlar yaşamış olup böylece bu acı tecrübelerden ders alan Fransızlar, ellerine geçirdikleri altınları çiçek bahçelerine gömmeye başlamışlardır. Bazen da bu altınları yalnızca kişisel finansal tehlikelere karşı sigorta gibi tutmaktadırlar. 8900 Tonun yarısından fazlasının özel iddiharıyla Avrupa'da yalnızca Fransa, günümüzün altın böceği olmaktadır (19).

Bugün ise, altın böceklerine göre önemli olan tek şey; dünyada altın pozisyonunu en yükseklere çıkarmak ve yeniden şahlanacak bir altın piyasası için temel hazırlamaktır. Altın böceklerinin haklı olup, olmadıklarını zaman gösterecektir. Endişe, acayip oyunlar ve esrarengiz davranışlar altın fiatlarındaki büyük oynamalara sık, sık katkıda bulunmaktadırlar ve yine de bulunacaklardır. Örneğin endüstrileşmiş ülkelerin tehdit edildiği iki haneli bir orandaki enflasyon (% 10 ve üzerinde) akımının uzayıp gitmesi durumunda. Fakat bugün için altının çekiciliğinin giderek azaldığı görülmektedir. Merkez Bankacıları ve maliye bakanları, parasal işlemlerde sarı metalin oynadığı bu önemli rolden uzaklaştırılmasında oldukça istekli bulunmaktadırlar ki bu bir lütüf olarak kabul edilebilir (20).

(17) «U.S. and Bullion : In Bars We Trust?» Time, (December 16, 1974), s. 36 - 37.

(18) Crook., s. 57.

(19) «U.S and Bullion : In Bars...» s. 37.

(20) «The Dollar Rides High,» (October 6, 1975), s. 49.

II. PARA SİSTEMLERİNDE ALTIN :

II.1 Metal Para Sistemi.

Paranın yüzyıllar boyu kullanıla gelmiş olması bir alışkanlıktır, gelenektir. Bunun anlamı araştırılacak olduğunda, giderek çok derinlere uzanan bir gelişim sonucu ortaya çıktığı görülür. Bilindiği gibi ilk aşamada para olarak, mallar hizmet etmişlerdir. Şüphesiz bunların tartılma, küçük olma, stoklanma, yırtılmama gibi çok sayıda sorunları bulunuyordu. Ayrıca arz şartlarının da kararlı olması gerekiyordu. Örneğin, yeni bir arz kaynağı ortaya çıkarılıp ve fertçe veya devletçe işletimi elverişli bulunarak, arz miktarı gereksinmenin üzerinde arttırıldığında da artık o mal veya metalin çok arzulu şekilde ödeme aracı olarak talep edilmediği görülmüştür. Çünkü fertlerin bu tutumundaki amaç, ödeme gücündeki değer düşme olasılığı ile gerçek servetlerinin azalması korkusudur. İşte bu nokta, halkın daha fazla güvenebilecekleri kıymetleri tutmasına yol açmaktadır.

Ödeme anlamında bir malın hizmet edebilmesi için, o malın ödemelerde kullanım masrafının küçük olması gerekir yani mal kolay taşınabilir özellikte olmalıdır. İşte bu nedenle insanlar giderek büyük hacimdeki işlemlerin ödemeleri için küçük ağırlıklarda fakat yüksek değerlerdeki metallerin birleştirilmesine gereksinme duymuşlardır. Fakat bu durum ise ortaya küçük işlemlerin ödemeleri için değerli metallerin kullanım sorununu çıkarmıştır. Özellikle ödenecek miktarın doğruluğunu yanıtlamak, ayrıca onların kaybetme riskinin büyük olması nedenleriyle metaller, belli ağırlıklarda ve daha küçük parçalara bölünmek zorunda kaldılar. Böylece küçük işlemlerin yapılması için gerekli ödeme birimlerinin, daha büyük işlemlerde rahatlıkla kullanılacak değerli metalden ödeme birimleri yerine, daha ucuz metallerden veya metal karışımlarından yapımına gidildi. Böylece işlem hacim ve değerlerinin etkisi altında çeşitli tip ödeme araçlarına geçilmiş oldu.

Eğer malların para olarak kullanımı halen süregelseydi, günümüzün bu konuda ihtisaslaşmış finansal kurumlarına asla gereksinme duyulmayacaktı. Fakat yine de bazı malların para yerine geçerliliğine bugün dahi rastlanılmaktadır. Örneğin, esir kamplarında ve hapisanelerde sigaralar gibi. Şüphesiz finansal kurumların yar-

dımıyla ticaretin maliyeti son derece azaltılmış ve kolaylaştırılmıştır. Devletin veya herhangi bir özel kurumun emisye ettiği belli ağırlık ve şekilde olan ve üzerinde önemli bir efsaneyi işaret eden, ayrıca değeri hesap birimiyle açıklanmış metal paralar için artık hiçbir fert, onu ne tartmaya, ne de miktarının doğruluğunu ve de bileşiminin analizini yanıtlamaya zorunlu olacaktır. Çünkü herkes bu paralara tereddütsüzce güvenmekte ve kullanmaktadır.

Kısaca anlatılanları özetlemek gerekirse, tüm finansal kıymetler veya araçlar, diğer ekonomik birimlere karşı onlar üzerindeki sahiplik ilişkisini gösterir, yanıtlar birimlerdir. Bunlar aralarında iki sınıfa; parasal finansal araçlar (Monetary Financial Instruments, kısaca MFI) veya para, ve de parasal olmayan finansal araçlar (Non - Monetary Financial Instruments, kısaca NMFI) şeklinde ayrılabilir. Bu ikinciler için örnek olarak, stoklamalar, senetler, vadeli - vadesiz mevduat hesapları, inşaat kooperatifleri hesapları ve tasarruf, kredi kooperatifleri hesapları ve hayat sigortası poliçeleri verilebilir. Para sözcüğünün ise MFI'nın anlamından çok daha geniş bir anlam taşıdığı belirtilebilir. Çünkü yukarıda değinilen mal paralarda paradır fakat MFI kavramına giremezler (21).

Bilindiği gibi altının yanısıra birçok madde de, binlerce yıllık dönemleri aşan süreler boyunca ödeme aracı olarak kullanılmıştır. Örneğin, tuz, deri, yunus balığı dişi, tütün, inci, deniz hayvanları kabuğu, çay, esirler, v.s. Fakat bütün bu maddelerin dışında altın, tecrübelerinde gösterdiği gibi para olarak en üstün görevi yapanı olmuştur. Şüphesiz bunda metalin birinci özelliği; onun gerçekten tahrip edilemeyişi, ikincisi; sıcakta eriyebilir ve belli ağırlıklara dökülebilir olması, üçüncüsü ise; onun taşınabilirliği ve dördüncüsü; onun taşınabilirliği ve dördüncüsü; onun kendine özgü bir değer kazanmış olmasıdır. Aslında her metalin kendine özgü bir değeri vardır, çünkü metallerin üretimi için oldukça geniş ve ağır bir işgücü çabası ister, bu nedenle değer kazanırlar. Ayrıca para olarak hizmet gördükleri zaman temsil ettikleri satınalma gücü, kendi metal değerlerinden daha aşağı düşürülemez. Kısaca sonuç olarak, metal paralar kolaylıkla yaratılamaz fakat kâğıt para bilindiği gibi kolayca basılabilir ve maliyeti sıfır denecek kadar azdır. Temsil ettikleri devletin politik ve ekonomik gücü sayesinde ödeme aracı olarak ihz-

(21) R. W. Goldsmith, Financial Structure and Development, Yale Univ. Press, 1969, s. 3.

met ederler. Çünkü kendilerine özgü bir değerleri yoktur, ancak hükümetlerin başarılı yönetimleriyle değer kazanırlar.

Ekonomi dünyası tarihinde zamanla pazarlar, piyasalar doğmaya başlayınca şüphesiz metallerin para olarak kullanımının etkin bir şekilde buralara geldiği ve yerleştiği görülür. Metallerin özellikle altının bu derece yaygın şekilde kabul görmesinin başlıca nedenlerinden biri; onların kullanım rahatlığının uluslar içi ve uluslararası ticareti giderek arttırması olmuştur (22). Altın başlangıçta birçok ayrı şekilde para olarak kullanıldı. Örneğin, külçe, toz, çubuk, bilezik ve diğer süs eşyaları şeklinde. Eski Mısır'da ise ilk resmi belirleme M.Ö. 3200 tarihinde oldu ve küçük resmi altın çubuklar, sikkeler olarak basıldı. Daha sonraları Mısır kralları çeşitli ağırlıklarda yüzükler için altın kullanımına da izin verdiler. Bundan sonraki atılan adım, para olarak hizmet gören metaller için bir devrim olarak sayılabilir ki bu, pür altından, Lidya kralı Croesus tarafından M.Ö. 550'de basılmış olan hakiki sikkedir. Gerçekten bu sikkelerin tedavüle girmesiyle uluslararası ticarete bir patlama oldu. Yeni şehirlerin filizlenmesi ve o günlerin ekonomik dünyasının yeni bir refah dönemine doğru yer değiştirmeye başladığı görülmüştür. Şüphesiz bu gelişmede eski ödeme aracı değişim sisteminin sebep olduğu zaman harcamasının ortadan kalkmış olmasının büyük rolü olmuştur. Bu çağlarda gümüş sikkelerin tutulduğu ve ayrıca bol miktarda üretildiği Yunanistan'da da bankaların kurulmaya başlandığı ve giderek kredi hacminin hızla geliştiği görülür (23).

Çağlar boyunca altın sikkeler, sürekli şekilde şekil değiştirmiş ve ayrıca da taklitleri yapılmıştır. Fakat bu konuda en büyük hile, aldatı devletlerin kendilerinden gelmiştir. Özellikle altına karşı son derece doymaz ve onu düşüncesizce kullanan kralların, günümüzedek gelemeyen, kaybolmuş altın miktarında rolleri büyüktür. Ayrıca krallar bazen sikkeler basımını azaltmışlar, bazen de kurnazlık yaparak altının yanına ucuz metaller katarak yeni sikkeler arzında bulunmuşlardır. Az bir oranda sikkelerin değerini düşürmek, genel olarak ekonomiyi fazlaca etkilemeyebilir, fakat aşırı miktarda değerden düşürmeye gitmek ise sonunda ciddi ekonomik sorunlara, ahtâ çökmeye kadar gidebilir. Herşeyden önce artık o ülke uzun bir süre yabancı piyasalardan mal alamaz bir durum gelmiştir çünkü, ulus-

(22) Fuller, s. 45.

(23) Fuller, s. 47.

lararası ekonomik gücü ve prestiji gölgelenmiştir. Para tarihinde bu konuda değersiz sikkelerin ödenmesine karşı bazı kraliyet ordularının ayaklandıkları görülmüştür.

II.2. Kâğıt Para Sistemi.

Kâğıt paranın para tarihi içinde gelişimi, diğerlerine oranla daha geç oluşmuştur. Bunun orijini «depolama faturası» (warehouse receipt) dan gelmektedir ki, anlamı, kuyumcular tarafından halka, onların namına sakladıkları altının karşılığı olarak verilen bir senettir. Bu kâğıtlar, gerçekten giderek kıymetlenmiş ve borç ödemelelerinde altın yerine geçmeye başlamıştır. İlk önceleri, bu kâğıtları taşıyanlar istediklerinde kolaylıkla altına çevirebilirlerdi. Fakat daha sonraları halk, altınla değişim talebinde kuyumculara çok daha sereker başvurmaya başladı ve o sıralarda da artık bu kâğıtların kişiler arası transferi yapılyordu. Böylece mekanizma güven üzerine kurulmuş olup, yine de kişilerin sonunda bu kâğıtları, altınla değişim hakları saklı kalyordu. O dönem boyunca bu senetler üzerine o anda duyulan gereksinmeden de fazla bir altın miktarı bağlanmış idi. Bunun üzerine kuyumcular bunun bir kısmını, faizle borç vermeye karar verdiler. Çünkü onlara göre altın veya gümüş sikkenin değerini düşürmek için daha ucuz bir metalle karışım yapmaya gitmek yerine, o günün kuyumcuları, bugünün bankerleri dışarıya altın borç vererek veya eldeki altının belli bir oranına dayanarak yeni kâğıtlar basmayı daha yerinde bulmuşlar ve sonu olarak bu buluş nedeniyle aşırı derecede ciddi ölçülerde dışarı sürekli para arzında bulunmuşlardır (24).

O halde mal paraların ilk anda kendi öz değerleriyle eşit değer taşıyan (intrinsic value), ödeme gücü birimleri olarak hizmet ettikleri, daha sonraları ise finansal kurumlara karşı yeterli bir güven kazanıldığında, onlar tarafından tedavüle, öz değeri ödeme aracının taşıdığı değerle eşit olmayan hattâ az olan paraları (token money) sürdürdükleri görülmektedir.

İlk şekliyle kuyumcular olan finansal kurumlar; ana aktifleri geçici olarak değil, sürekli olarak finansal araçlar üzerine kurulan ve başlıca gelirlerini bu finansal araçları elde tutmak ve onlara iliş-

(24) Ibid., s. 47.

kin işlemleri yapmakla kazanan, bu eylemler üzerinde ihtisaslaşmış ekonomik birimlerdir. Finansal kurumların çoğu, fonları çekmek için kendileri finansal araçlar çıkarırlar. Eğer finansal kurumun çıkardığı finansal araçlar veya borçlar paranın yerini almışsa, onu çıkaran kurum, para emisyonunda bulunan finansal kurumdur, yani bankalardır. Banka diye isimlenmiş fakat para emisyonunda bulunmayan bankalar da vardır ki, bunlar tasarruf bankalarıdır. Fakat, banka denince para yaratıcı finansal kurumlar akla gelmelidir. Diğer finansal kurumlar ise daha önce açıklandığı gibi NMFI çıkaran kurumlardır (25).

Finansal kurumlarca tedavüle sürülen, kâğıt ve metal paralar aralarında serbestçe değişim başlamış ve onların öz değerleri ile üzerlerinde taşıdıkları nominal değerler eşit kabul edilmiştir. Bundan sonraki dönemlerde ise, kâğıt ve metal paraların madde olarak var olmadığı, yalnızca finansal kurumlarca, defterler üzerinde varlıkları gösterilen bir çeşit para, kaydı paranın yaratıldığı görülmektedir (depositor book money). Şüphesiz burada da amaç, yine tedavülde değişim masraflarını fazlasiyle azaltmak ve kaybolma, hırsızlık risklerini uzak bulundurmaktır. Bu olaylar bize para sistemleri teorisi içinde, ödeme araçları arzının ve ticarî masrafların azaltılması yönünde, sürekli bir gelişim olduğunu göstermektedir. Bu çabalar sonu birçok çeşit paranın kullanımının ortaya çıktığı, paraların öz değerlerinin çok düşürüldüğü, hattâ sıfıra, bazen de sıfırın altına (örneğin, I. Dünya Savaşı sonrası Almanya'daki korkunç hiper enflasyon tecrübesi) indirildiği ve bunlara bağlı olarak ödeme araçları arz masraflarının da giderek azaldığı gerçektir.

İşte Altın Standardı lehine en kuvvetli, güçlü görüş bu noktaya yani enflasyonist açık ile (domestik) para yaratmaya karşı kurduğu bariyere dayanmaktadır. Dünya parasal altın stokuna yapılan net katkılarla, gerekli para miktarının artışının belirlenmesi, şüphesiz ki faydasız bir işlemden başka birşey değildir. Fakat devletler para ve banka otoriteleri, kâğıt paranın kullanılmasıyla, kâğıt paranın onlara sağladığı limitsiz para artış gücünü de daha kötü bir şekilde kullanmışlardır. Ne yazık ki, kâğıt para emisyonu geriye dönüşü olmayan bir üretimdir. Ekonomik politika için çok kuvvetli bir araç olan ve insanlarca yaratılmış ve onlarca kontrol edilen paradan kurulum yoktur. İhraç edilen paraya karşı belli bir oranda altın tutma

(25) Goldsmith., s. 14.

konusundaki yasalar, son yarım yüzyılda, arzu edilen parasal gelişim tavanına her erişildiğinde defalarca değiştirilmiştir. Bugünkü çevrede, ortamda etkisizliği anlaşılmış yasal sınırlamalar, bundan böyle sürekli olarak etkili olamayacaklardır. Bu sınırlamaların maliyeti eğer altının yetersiz olduğu zamanlarda para yaratma oranlarını deflasyonist bir düzeyde tutacaksa bunun sonucu ekonomi için dayanılmaz bir maliyet olacaktır ⁽²⁶⁾. Herşeye rağmen I. Dünya Savaşına kadar Altın Standardının başarısı, şüphesizki tedavüldeki altın sikkelerle birlikte çok geniş miktarda kâğıt paranın kullanımı ile açıklanabilir. 1913'te dünya para arzının % 85 ini kâğıt para ve banka hesaplarının kapsadığı gözden kaçmamalıdır ⁽²⁷⁾.

II. 3. İlk Kâğıt Para Tecrübeleri.

II. 3.1. Fransa'da.

Kâğıt para tecrübeleri konusunda tarih, çok ilginç olaylar kaydetmiştir. Bunlardan biri de, 1700 yılı başlarında Fransa'da meydana gelmiştir ki, bu halen birçok A.B.D.'linin tanımadığı bir kişi, J. Law'dur. İskoçlu bir kuyumcu olan Mr. Law'nun fikrine göre; «para basımıyla ekonomiye refah getirilebilirdi, daha fazla paraya sahip olan, daha çok kişi çalıştırabilirdi» ve ayrıca «kredi, paranın yerini alacak ve aynı işlevleri yapacaktı.» Mr. Law, 14. Lui'nin ölümünden sonra Fransa'nın karşılaştığı parasal bunalımda, bir kurtarıcı olarak görülmeye başlandı. Bu büyük parasal çöküşün içinde dahi Mr. Law'a bir banka açma izni verildi ve ayrıca hükümet, şu açıklamayı yapmıştı; bundan böyle bankerler, depozitörlerin taleplerini - ta ki o kişinin ölümüne kadar - altın veya gümüşle ödemede bulunamayacaklardı. Bu şartlar üzerine temeli atılan banknotlar (paper money), Mr. Law bankasınca çıkarılmaya başlandı. İlk başlarda kâr oranı % 15 idi, şüphesiz bu durum, düzensiz bir ekonomik alanda banknotlara karşı güvenin tekrar kazanıldığını gösteriyordu. Daha sonra Mr. Law'a, bu başarısının bir ödülü olarak Kuzey Amerika'nın Louisiana eyaletiyle ticaret yapma izni verildi. Bu nedenle, büyük bir hacimde ve güvenlik içinde yeni kâğıt para basımında bu-

(26) Robert Triffin, «The Demonetization of Gold : Pros and Cons,» Economic Impact, (1975/2), s. 52.

(27) İbid., s. 53.

lunuldu. Çünkü Louisiana'nın geniş bir altın rezervine sahip olduğu çok iyi biliniyordu. Mr. Law'nun bu hileli oyunu, zamanla o derece ileriye gitti ki, ekonomik düzen hızlı bir şekilde depresyona yaklaşıyordu. O sırada Kral naibi, bankanın aşırı ölçüde kâğıt para çıkardığını ve bunun altına veya gümüşe konversiyonunun olanak dışı kaldığını açıkça anlamıştı. Bu nedenle, devletçe, halkın bulunduğu çeviri talepleri için altın veya gümüş kullanılması yasaklandı. Şüphesiz bu açıklamayı, çok ani bir şekilde kâğıt paranın değer kaybedişi ve güvenin tamamıyla yıkılışı izledi. Adetâ devlet, bir ayaklanmanın eşğine gelmişti. Çünkü en az 1 milyon ailenin ellerinde Mr. Law bankasının emisye ettiği değersiz kâğıt parçaları bulunuyordu. Sonunda milletin bu perişan durumu ve nefret edilmiş assignatlar, devlet tarafından yakıldı ve finansal düzen Napolyon zamanında, onun emriyle çıkarılan altın sikke tedavülüne dayanan sistemin getirilmesiyle tamir edilebildi (28).

II. 3. 2. A.B.D. de.

A.B.D. değersiz kâğıt paralar seli içinde doğmuş ve bu durum G. Washington'un ordusunu Forge vadisinde, her tarafta bol gıda maddeleri olmasına rağmen, açlıkla yüzyüze getirmiştir. Buna karşılık İngiliz ordusu ise oldukça iyi besleniyor, giyecek ve barınak buluyordu. Çünkü o bölgede talep edilen nitelikte ki altın ve gümüş ile bütün harcamalarını yapabiliyordu. Halbuki o sıralarda Washington halkı yiyecek için atlarını öldürüyorlardı. A.B.D. halkının elinde büyük ölçüde değersiz kâğıt paralar bulunuyordu. 1780'de Continental ordu artık bir isyanın kenarına geldiğinden, ilk kez Kongresiz bir kararlar, bölüklere ödenmek amacıyla Fransa'dan borç altın alınıyordu (29).

1775'de A.B.D. ilk para basımı adetâ bir felâketi davet etmişti. Başlangıçta 2 milyon \$ tutarında emisye edilen «Continental» isimli banknotların gümüş konvertibilitesi bulunuyordu. Fakat hemen sonra yine madeni sikke arzında gidilen aşırılıklarla birlikte 1779'da 250.000 milyon \$ civarında bir emisyonda bulunuldu. Şüphesiz çağırılmış olan enflasyon çok ciddi olup, halkı açlıkla karşı-karşıya ge-

(28) Fuller., s. 48.

(29) İbid., s. 48.

tirdi. Hattâ çiftçiler dahi hürriyet savaşına katılanların çektikleri eziyetlere bakmaksızın, ödemelerde bu paraları kabul etmiyorlardı. Yürürlükteki kanunlar, umutsuzluk içinde çok ağır cezalarla uygulanıyordu. Daha sonra Kongre, bu eski banknotların 1/40 oranında yeni paralarla değişimine karar vermek zorunda kaldı ki bu yeni paranın da geleceği parlak olamıyacaktı. Yeni cumhuriyet hükümeti ise 1792'de ki «Coinage Act» ile bimetalist para sistemini ve ayrıca serbest sikke basımını kabul etmişti. Yalnız bu serbest sikke basımında, herhangi biri altın veya gümüşünü devlete getirebilir ve sonra metalini sikke olarak geri alabilirdi. Bu kanun da bir dizi problemlerin başlamasını sağladı. Çünkü bu uygulama sonucu piyasada, iki metalin fiatları dalgalanmaya ve (15 birim gümüş = 1 birim altın) oranı sarsılmaya başladı. Çünkü bu orandan faydalanan kurnaz para spekülâtörleri, 1/15 oranında gümüşlerini, devletin altınlarıyla değiştirerek ellerine geçirdikleri bu altınları, dünyanın hangi yöresinde kârlı buluyorlarsa oraya ihraç ederek, A.B.D.'den büyük hacimde altın çıkışına sebep oldular ki bu olaylar sonucu da ülkede finansal çöküş başlamıştır.

En dramatik altın olayı, şüphesiz A.B.D. de 1848'lerde Kaliforniya'da altın madenlerinin bulunuşuyla başlamıştır. O tarihlerde yayınlanan New York Tribune, «A.B.D. bir altın çağının kıyısında» şeklinde bir başlıkla olayı dünyaya açıklıyordu. Altın gerçekten, alışılmışlığın dışında binlerce yıldan sonra ilk kez kendisini elde edene ait olacaktı, yâni artık krallara, devletlere, vergi toplayıcılara ait olamıyacaktı. İşte bu nedenle dünyanın her yerinden insanlar, altının bulunduğu veya ümit edildiği arazilere yıllarca göç edip, durdular. Fakat bu uğurda yaptıkları çabaların, masrafların çoğu boşa gitmiş, ayrıca çok sayıda insanın ölümüyle sonuçlanmıştır. Fakat, Kaliforniya, Nevada, Kolorado, Alaska ve Güney Dakota altın madenlerinin - Avustralya ve Yeni Zelanda'da olduğu gibi - işletilmeye başlanmasıyla dünya piyasalarına büyük hacimlerde altın getirilmiştir ⁽³⁰⁾.

Bütün bu yeni altın yataklarının bulunmuş olmasına rağmen A.B.D. de, mistik bir altın imajının henüz yerleşmediği görülür. Devletin ilk zamanlarında altının değeri çok fazla değildi ve bilinen dünya altın rezervi 80.000 tonun % 90'ı yalnız geçen yüzyıl üretilmiş bulunmaktadır. Hattâ ayaklanma öncesi dönemde, büyük dev-

(30) İbid., s. 49.

letlerin çoğu henüz metal para tedavülünde iken, koloniler çok daha yaygın şekilde bir çeşit kâğıt para veya büyüyen ticaretlerinin ihtiyaçlarının gerektirdiği diğer bir para tedavülündeydiler. A.B.D. de, iç savaşları boyunca kısa bir dönem hariç, 19. yüzyılda altın biriktiriciliği (iddihar) çok az bir hacimdeydi. Çünkü A.B.D. halkı ellerine geçirdikleri altınlar üzerinde, onun güvenilir bir korunma aracı olması yönünden daha çok, ona şekil verip ve daha fazla değer kazandırıp bölgelerinin dışına çıkarmakla ilgiliydiler. Örneğin, bir kısım maceracılar Kaliforniya ve Klondike altın tarlalarını bulduklarında genellikle altın parçaları ellerine geçer, geçmez onları bir takım eşyalarla veya Greenback'lerle (1862'de basılmış paralar) değiştirmişlerdir (31).

A.B.D. İç savaşları sırasında ekonomi çok ciddi parasal bunalımlarla karşı karşıya kalmıştır. Savaş için yapılan gerekli ödemelerin maliyeti, altı bin milyon \$ 1 bulmuş ve yalnızca 5 yıl içinde (1860 - 65) fiatlar bir roket hızıyla % 116 yükselme göstermiştir. Kaliforniya'da Greenback'ler sonunda geçerliliklerini kaybettiler. fakat altın her zaman geçerliliğini aynen korumaktaydı. Aynen Gresham Kanunu'nu yanıtlar şekilde. Bilindiği gibi, para hacmi ne zaman gereğinden fazla arttırılırsa, halk altın, gümüş, bakır sikkelere ciddi bir kıtlığı doğuracak şekilde saklamaya gitmiştir. Savaş izleyen yıllar içersinde belki de A.B.D. nin en büyük parasal bunalımı başlamıştı ki bu arada ülke nüfusunun iki katına çıkmış olması, ekonomiye enflasyon yerine deflasyon getirmişti. Ayrıca o sıralarda dünya tarım üretimi bir artış göstermiş ve dolayısıyla mal fiatlarını aşağıya doğru itme yönünde etkilemiştir. A.B.D. li bir çiftçi 1870'de bir borcu için 1.000 kile (bushel) satarak ödemede bulunurken, aynı miktar para için 1890'da 2.000 bushel vermek zorunda kalmıştı. Bu dönem boyunca binlerce çiftliğin kapatıldığı ve ipotek edildiği görülür.

Yalnız bu sırada U.S. de geniş hacimde gümüş üretimi yapıldığı ve bununda gümüşün fiyatını sürekli şekilde düşürdüğü dikkati çeker. İşte bunu önlemek nedeniyle, aralarında gruplaşan, madenle ilişkili kişiler, sonradan aralarına çiftçileri de alarak gümüş fiyatının yükselmesi yanında, belli bir düze niçinde gümüş dolar arzının da arttırılmasını talep ettiler. Sonunda bu girişim «Sherman Silver

(31) «U.S. and Bullion : In Bars...» s. 37.

Purchase Act» ile sonuçlandı ve devlet gümüş dolarları geniş ölçüde sikke basımına «Cartwheel adı altında» gitti. Fakat, bu dolarların yalnız % 60 sent (cent) kadar değeri gümüş olduğundan, halk güvensizliğe kapılarak devletin hazinesinden, ellerindeki gümüş dolarları, altınla çevirime başladılar. Sonra bu altınları ya saklıyorlar veya gemiyle ülke dışına kaçırıp, büyük kârlarla satıyorlardı. Bu kadar aşırı ölçüde altının dışarı akımı A.B.D. kredisini zedelemeye başladı, finansman ve endüstriyel amaçlarla metal saklanması hızlandı, kredi muslukları kurudu ve sonunda 1893 krizi ortaya çıkmış oldu (32).

1914'e kadar A.B.D. de tedavüldeki para başlıca; altın ve gümüş karşılığında hazinenin çıkardığı kâğıt paralar yanında altın ve gümüş sikkeler ve A.B.D. hükümetinin özel obligasyonları karşılığında Milli Bankanın emisyonunda bulunduğu kâğıt paralardan meydana gelmekteydi. Bu para yaratma şekilleri bir yerde çok limitlendirilmişti ve devlet gereksinme duyduğunda gerekli kâğıt para arzı kolaylıkla yapılamıyordu. Sonuç olarak para elde etmek zorlaştı ve para kıtlıkları, diğer ilişkin gelişmelerle birlikte yine birkaç krizin ve paniğin başlıca nedeni oldular. Örneğin, 1907 krizleri. İşte kuruluş tarihi 1913 olan Federal Rezerv Bankası'nın görevi, ülke ekonomisinin ihtiyacı hacminde, krizleri engelleyecek bir para yaratmak idi. İşte Federal Rezerv banknotu, bu amaçla çıkarılmış bir paradır (33).

1890 yılından beri A.B.D. para arzında doların sürekli artışının önemli bir bölümü I. ve II. ci Dünya Savaşları olmuştur (Bkz. Grafik I). Bilindiği gibi her iki savaş, devlet harcamalarını fazla arttırmış olup, bunların ne vergileme, ne de gönüllü kişisel veya iş tasarrufları ile finanse edilemediğinden, devletçe doların emisyonunun sürekli bir arttırımı gerekmiştir.

A.B.D. de para arzı dolar döneminde 1890 yılındaki tutarın 26, yalnızca dolar arzı ise 97 katı genişlemiş bulunmaktadır. Para arzında görülen bu büyük büyüme, üretim büyüme oranından oldukça uzak olup bazı acı gerçekler için geniş sorumluluklar taşımaktadır, örneğin hepimizin bildiği doların sürekli olarak satın alma değerinin düşme göstermesi gibi (34).

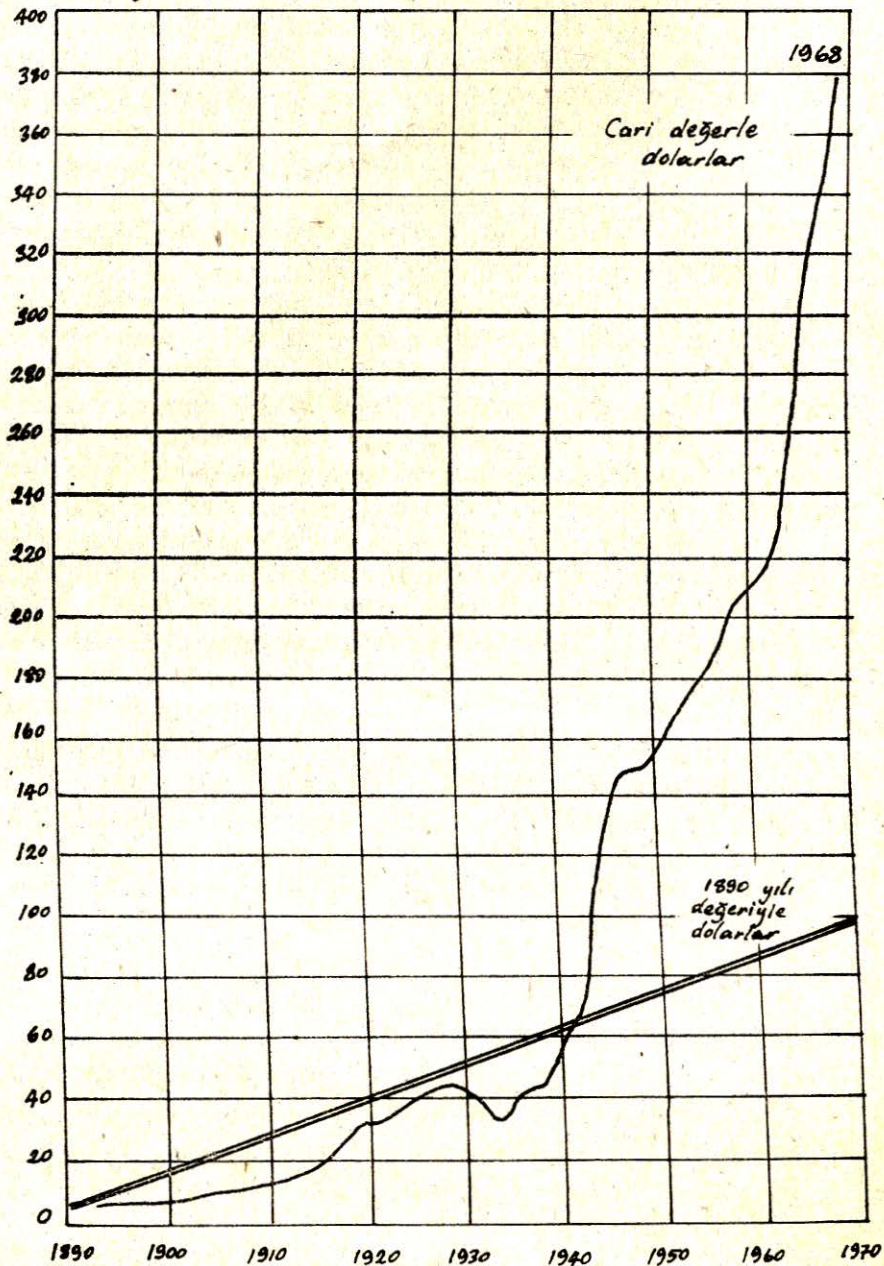
(32) Fuller., s. 49.

(33) Federal Reserve System, ... s. 177.

(34) CED Program Committee, Economic Growth in the United States, (October 1969), s. 39 - 40.

Grafik I — Para Stoklarındaki Artış (1890 - 1970)

(Milyar \$)

Kaynak : Committee For Economic Development, Economic Growth in The United States, October 1969, s. 34.

II.4.1. Dünya Savaşı Sonrası.

Avustralya ve Amerika'dan gelen altın akımı ile 19. yüz yıl boyunca ulusların yavaş, yavaş çoğunun resmen Altın Standardına geçtikleri görülür. Fakat bu hareket I. Dünya Savaşıyla kesilmiş, çünkü hükümetler savaş masraflarını karşılamak için emisyon yoluyla suni olarak para arzını şişirmişlerdi. Ayrıca A.B.D. den alınan silâhlara yapılan ödemelerde kullanılan altın - ki bunun çoğu başlangıçta A.B.D. altın yataklarından çıkarılmış, fakat Avrupa'ya akmıştı - şimdi bu sefer Atlantığı geri geçme hareketine başlamıştı. İşte bu nedenle Avrupa'lı bazı uluslar Altın Standardını terketmek zorunda kaldılar (35).

Altın Standardının bütün çekiciliğinde, altının mal para olarak yüksek değerlenmiş olmasından ileri geldiği çok sık ileri sürülmüştür. Bu ise büyüyen uluslararası bir ekonomide, ekonomik gerçeklere çok ters düşen bir durumdur. Giderek gelişen bir uluslararası ticareti desteklemek için altın rezervlere sürekli katkılarda bulunak gerekir ve ödemeler için gereksinme duyulan altının ise parasal fiatı son derece yükseltilmiştir. Bunda amaç ise, özel talebin üzerinde bir arz fazlası yaratmaktır, denebilir. Birçok para otoritesinin Altın Standardına geçmesinde, acaba bu sistemi istenir yapan özelliği nedir? (36). Miktarı çok karışık hesap ve politik güçlerle belirlenmiş olan altın dışındaki her çeşit paranın tedavül ettiği para kredi sistemlerinin tam aksine, Altın Standardının parası olan altın, fazileti ve karakteriyle devlete bağımsızlık vermekte ve onu temsil etmektedir. Kaldı ki bu özellik, konuya yabancı bir kişinin bakışıyla da görülebilir şeylerdir. Ayrıca bilindiği gibi, sistemde enflasyon ve deflasyon, altın üretimini etkileyerek parasal genişleme hızını, fiyat kararlayıcısı şeklinde kontrol etmektedir. Altın Standardının kendi, kendine dengeleyici niteliğinin analizinde daha

temel bir kritik; o da, mal yâni altın paranın kullanılmasıdır ki gerçekte bu parada yapısal olarak talebi karşılamakta yetersiz kalmıştır (37).

(35) Fuller., s. 50.

(36) Harry G. Johnson., s. 344.

(37) Ibid., s. 345.

Savaş sonunda ülkelerin çoğu Altın Kambyo Standardını kabul ettiler (1922, Cenova). Bu sistemde ulusal parasal rezervler, kilit paralardan ve de altından meydana geliyor, ayrıca bu kilit paraların altın konversiyonunun garantisi bulunuyordu. Amaç, uluslararası işlemlerde altın kullanımından son derece ekonomi yapmaktı. Çünkü savaş süresince Avrupa ülkelerinin rezervlerindeki altının çoğu kullanılmış bulunuyordu. A.B.D. ise her nedense değerli altınlarının standardında kalmayı seçmişti. I. Dünya savaşı ve büyük depresyon yılları arasında çok sayıda ülkede deflasyon ve enflasyon yaşandığı görülüyordu. Bu sırada A.B.D. de tahvil piyasasının büyük bir hızla başlayan gelişimini arkadan hemen patlak veren derin depresyon dönemi engelledi. 1933'te başa gelen Roosevelt döneminde, devletin elindeki altına yapılan katkılar, gerek yabancı taleplerle ve gerekse de A.B.D. halkınca bankalardan çekilerek eritmeye başlanmıştı. Bu nedenle Roosevelt, devletin o anda sahip olduğu altın miktarını (külçe, sikke, sertifika) kamu oyuna açıkladı (1933). Aynı zamanda doları, olaylı bir şekilde resmi fiyatını 20,67 \$ dan, 35 \$ a (bir onsu) devalüe etti. Altının devletleştirilmesi ve A.B.D. halkınca altın tutma hakkının kanunen yasaklanmış olması, vatandaşlara yeni bir A.B.D. para tarihinin başlayacağını gösteriyordu. Devlet içinde A.B.D. tüm uygulamalarda Altın Standardını yıktı, fakat bu durum sürekli şekilde milli paranın enflasyonlarına yol hazırlıyordu (38).

Her nasılsa A.B.D. 1945'e kadar doların % 40 ının kanunen altın karşılığını koruyabildi ve dış işlemleri resmi altın fiyatı üzerinden yapıyordu. 1931 - 38 arası dönemde geleneksel altın iddiharcılarının dahi katıldığı geniş kitlelerin altın satıcısı pozisyonuna geçtikleri görülmüştür. Fakat bu dönemde büyük dünya depresyonunun olduğu ve altın fiyatındaki belirtilerin keskin düşüşler olacağını göstermesi, hattâ diğer yatırımların altına oranla daha fazla rantabl gözükmesi özellikle dikkate alınmalıdır (39).

II.5. II. Dünya Savaşı Sonrası.

II. Dünya savaşı sonundan bu yana resmi fiatlarla altın üretimi (Bkz. Tablo I) yetersiz hale gelmiştir. Savaş sonrası altın kıtlığı

(38) Fuller., s. 50.

(39) Edward M. Bernstein, (İç; «Harry G. Johnson, age») s. 349.

için ana tedavi, milli para rezervlerini altın rezervlerinin yerine geçirmek oldu, aynen dünya rezerv birliğinin bir parçası olarak. Dünya rezervlerinin artışını belirlemede, böylece yalnız başına altına bağlanmak gibi rasyonel olmayan bir yönünü bir ölçüde gideren, Altın Kambiyo Standardı denilen, hattâ eskisinden daha da saçma olan, melez bir sistem doğdu (1922, Cenova). Altının dünya rezervlerinde enflasyonist açıklara karşı etkili koruma niteliği böylece ortadan kaldırılmış oldu (40).

— Tablo I —

DÜNYA TOPLAM REZERV KAYNAKLARI (Bir Milyon \$)
(Yıl sonu)

	itibariyle)		(Ortası)	(Değişmeler)		
	1949	1959	1974	1950-69	1970-74	
Dünya altın rezervleri	35.0	40.2	41.0	41.4	6.0	0.4
Kredi rezervleri	11.2	17.4	37.3	124.0	26.1	86.7
Döviz rezervleri	11.2	16.4	32.5	114.4	21.3	81.9
IMF kredileri	0.2	0.8	4.4	0.6	4.2	-3.8
Diğer krediler	-0.1	0.1	0.4	-0.3	0.5	-0.7
Özel Çekme Hak. Tahsisi	—	—	—	9.3	—	9.3
Toplam rezervler	46.1	57.6	78.3	165.4	32.2	87.1
Dolar devâlüasyonu etkisi	—	—	—	34.2*	—	34.2*
Toplam cari dolarlar	46.1	57.6	78.3	199.6	32.2	121.3

(*) Altının onsu 35 S dan, 42.22 S a revalüe edilmiştir.

(Kaynak : Robert Triffin, A.g.m. s. 53)

A.B.D. ise II. Dünya Savaşı sonunda kendini geniş bir altın birikimi içinde buldu ve bunun büyük bir bölümü, müttefikler aracılığıyla toplanan savaş borçları ödemeleri meydana getiriyordu. 1944 Yılında Bretton Woods'ta 55 devletin katıldığı toplantıdaki ortak amaçları; savaş sonrası uluslararası ekonomik ilişkilerin hızla ku-

rulmasını sağlayacak uluslararası parasal bir mekanizmanın ilkelere üzerinde bir görüş birliğine varmaktı. Bretton Woods'ta yüzlerce ekonomi uzmanının katılmasına rağmen, tartışmalara A.B.D. (H.D. White planı ile) ve İngiltere (J.M. Keynes planı ile) görüşleri karşılıklıdır, denebilir.

Yirmibeş yıl için B. Woods'un başarılı olduğu söylenebilir. Avrupa'lı devletler A.B.D. den borçlanılan dolarlarla savaşın külleri üzerinde gelişme gücü buldu ve refah yoluna girdi. Bu sırada ise A.B.D. nin ekonomik ve askeri gücü olağanüstü geliyor fakat A.B.D. ödemeler dengesi sürekli şekilde açık vermekte ısrarlı görünüyordu. Bu nedenle güvensizlik içine düşen bazı Avrupa'lı devletler, 1950 sonlarında ellerindeki dolarları, altına çevirmeye başlayarak, altının A.B.D. dışına akımına yol açtılar. 1967 sonlarında altın akımı artık alarm verici oranlara ulaşmıştı. A.B.D. Ortak Altın Fonu (Gold Pool) üye Merkez Bankaları, genel müdürlerini acele toplantıya çağırarak zorunda kaldığı bu altın buhranında 1967'de Fransa'nın Altın Fonu üyeliğinden çekilmesi, A.B.D. ödemeler dengesinin iyice bozulmuş olması, Sterling'in çifte devalüasyonları gibi olayların arka, arkaya gelmesinin rolü büyük olmuştur.

17 Mart 1968 de Stokholm'de Altın Fonu'nun aldığı kararlarla altın için artık iki piyasa yaratılmış oluyordu. Resmi altın fiyatının korunması için serbest altın piyasalarına müdahalenin bundan böyle bırakılarak ve resmi fiyatın yalnızca para otoriteleri arası işlemlere uygulanımına geçiliyordu ki bu, doların dahili altın karşılığının kaldırılması idi (41).

1971 Nisanında ise Almanya'da durumun kritik olduğu ve hızlı bir enflasyonun başladığı görülür. Bu şartlar altında Almanya, ya yeni bir revalüasyona, ya da Markın kurunu dalgalandırmaya bırakmak zorunda kalmışlardır. Şüphesiz bu kararların özellikle batı için çok önemli sonuçları olduğundan, önce Avrupa ve sonra A.B.D. dolar taşıyıcılarında panik doğmasına sebep olmuştur. Sonuç, 5-10 Mayıs arası Avrupa'da bütün kambiyo piyasaları kapalı kalmıştır. O günden sonra dolar artık kaçınılan bir paradır. Doların bu krizi, onun kambiyo piyasalarında resmi olmayan bir devalüasyonu olduğundan A.B.D. para otoritelerince 15 Ağustos kararlarının alınmasına yol açmış ve sistemde çok köklü bir değişikliğe gi-

(41) Roy Harrod, La Monnaie, Paris, Dunod, 1971, s. 290.

dilmiştir. Richard M. Nixon resmi olarak A.B.D. nin altın penceresini kapatarak doları, dünyanın diğer paralarına karşı dalgalanmaya bırakmıştır.

Böylece 1945'den 1971'e kadar bağlı kalınmış olan sabit döviz kuru sistemi, bu kararlar ile sona ermiş oluyordu. Fakat bundan sonra çeşitli devletlerde daha çok batı dünyasının ekonomik bireylerinde bir ümitsizlik, çekingenlik meydana geldi. Yatırımların geciktirildiği veya tamamen ertelendiği görüldü. Çünkü fleksibl kam-biyo kurları, uzun dönemli tahminlere güçlük getiriyordu. Sonunda işsizlik hızla yayılmaya başladı ve 1929 dünya krizinde olduğu gibi bu durumu görüşmek ve tedbirler almak için 18 Aralık 1971 de çok sayıda devlet Smithsonian Enstitüsünde toplandılar (42).

Yapılan yeni anlaşmaya göre dolar % 7.89 oranında devalüe ediliyor ve altının resmi fiatı 35 \$ dan, 38 \$ a çıkarılıyordu. Bu anlaşmanın gerçekte geçici bir ikame olduğu, yoksa temel problemin çözüm yollarından biri olmadığı 14 ay gibi kısa bir süre sonra, 13 Şubat 1973'de ikinci kez doların % 10 oranında devalüasyonu açıkça ortaya çıkıyordu. Bu yeni değere göre ise altının onsu 38 dolardan, 42,22 dolara yükseltilmiş oldu.

III. SON DURUM.

Bugün dünya Merkez Bankaları gerçekten sistemin likidite durumuyla ilgilenmekte veya onun düzeltilmesi için istekliler midir? Bu durumda altın fiatlarını revalüe ederek mi sisteme hayat vermek veya uluslararası kredi parasını (Ö.Ç.H.) altın yerine ikame etmek mi gerekmektedir?

Dünya ekonomisi bu dönemece aslında çok daha önceleri varmış bulunmaktadır. İlk önce 1890 larda ve parasal rezervlerde o yıllarda gereksinme duyulan artış, yeni ortaya çıkarılmış altın kaynaklarıyla karşılandığı için, içine düşeceği güç durumdan kurtulabilmiştir. Dünya para otoriteleri, altını revalüe yoluna gitmektense, altın yerine Ö.Ç.H. larını ikameyi seçmiştir. Çünkü, Uluslararası Para Fonu (IMF) arzu edilenden çok daha az hızla büyüyen altın rezervlerinin ekonomik şekilde kullanılıp, kullanılmadığından şüpheli bulu-

(42) Jean Denizet, Monnaie et Financement, Paris, Dunod, 1972, s. 226

nuyordu. Yoksa Ö.Ç.H. nı ideal bulması, açıkça altını demonetize etme isteğinden doğmamıştır. Devletlerin altın demonetizesi karşısında teslim olmamalarının bazı nedenleri vardır. Hergeyden önce bu konudaki eğilim, uluslararası ekonomik entegrasyon ile çok yakından ilişkili olmaktadır. Bu ise devletlerin bağımsızlık ilkesi ile aykırı düşmektedir. Ayrıca altına karşı milli tutum halen canlıdır ve bundan vazgeçilmemesi yolunda koruma, dayanma gücünde oldukça kuvvetlidir. Bu durumda altının uluslararası kredi parası üzerine kurulmuş ve başlangıcı da Ö.Ç.H. ile yapılmış daha rasyonel bir sistemle tamamiyle yer değişimi yapabilmesi pek ümit verici görünmemektedir (43).

Kaldığı kâğıt altın Ö.Ç.H. çözümü, dünya temel para problemlerini çözülmediği gibi ayrıca bir ödeme aracı olarak güven problemini giderememekte ve Ö.Ç.H. arzıda yeterli bir şekilde yapılamamaktadır (44).

On veya onbeş yıl sonra dünya belki 50 - 80 milyar \$ yeni rezerve gereksinme duyacak, fakat tahminen devletlerin bu tutarın yarısı kadar bile Ö.Ç.H. yaratmakta istekli olmayacaklardır (45). (Bkz. Grafik II)

Altın buhranının beklenen iki sonucu; altının revalüasyonu ile tekrar monetizesine gitmek, öbürü ise altının parasal niteliğini kaldırarak demonetize etmektir. Altının monetizasyonunun daha açık bir anlamı; para otoritelerince altının piyasadan satın alınması, uluslararası rezervlerin ve altın karşılıklı para rezervlerinin otoritelerce arttırılmasıdır. Uluslararası demonetizasyon ise altının para otoritelerince piyasada satılması ve uluslararası rezervlerin ve para rezervlerinin azaltımıdır (46).

Altın monetizasyonu konusunda geleneksel görüşler bir zamanlar gerçekten kuvvetli idi. Fakat bu görüşlerin bir çoğu, günümüz politikasının kapsam ve uygulanımında geçersiz ve gerçek dışı olmaktadır. Şüphesiz geleneksel görüşler Altın Standardının kuvvetli olduğu dönemlerde geçerliydi ve hem ana paralar arasında ka-

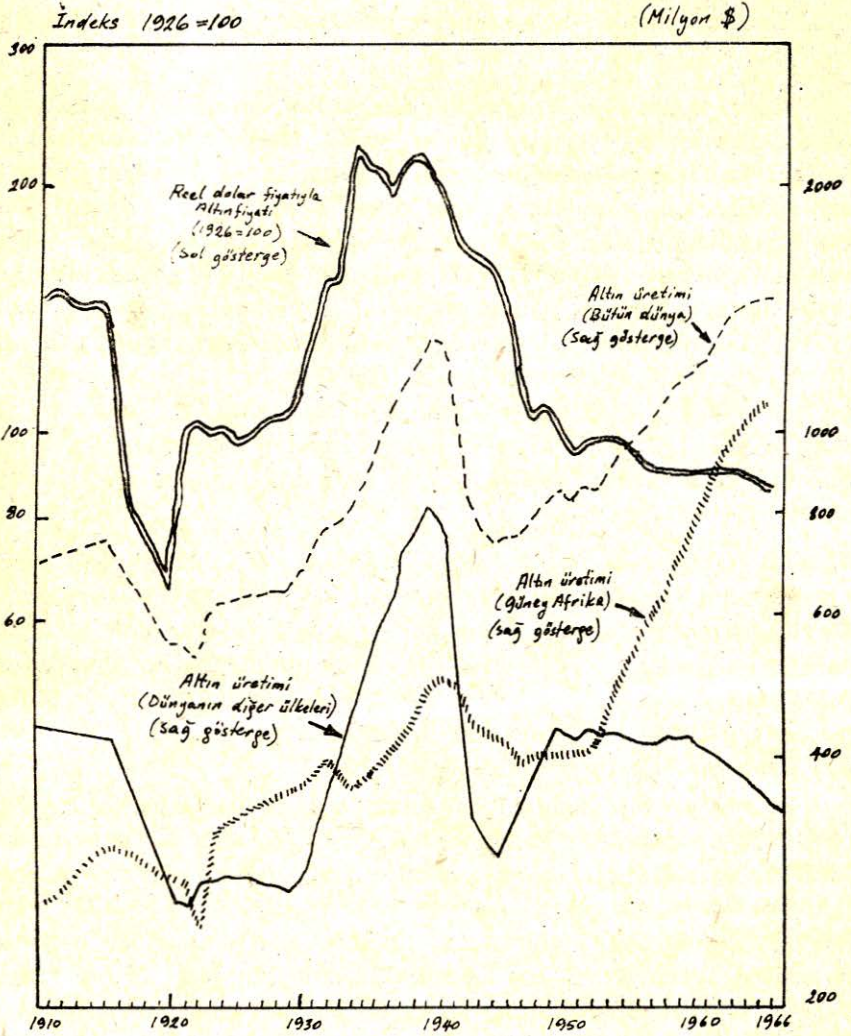
(43) Johnson, s. 347.

(44) Robert A. Mundell, Real Gold, dollars and Paper Gold, «The American Economic Review, (May 1969), s. 331.

(45) İbid., s. 331.

(46) Triffin, s. 51.

Grafik II — Altın Üretimi ve Gerçek Dolar Fiyatı (1910 - 66)

Kaynak : Fred Hirsch, «Influences on Gold Production,» IMF Staff Papers (Kasım, 1968).

rarlı değişim oranları ve hem de enflasyonist açıklar için yurt içi para yaratımında sert engeller bulunuyordu. Fakat bu dönemlerin geçeli çok oldu. 19. yüzyılda da yalnızca kabul edilir değil, ondan kaçınılması olanaksız olan o çeşit disiplini, günümüzün ekonomik

yapısında karşı konulmaz politik hedefler ve bilinen araçlarıyla uygulamak veya yeniden uygulamaya koymak olanak dışıdır. Tabuları öldürmek kolaydır fakat yeniden onlara can vermek ise çok güçtür (47).

Diğer yanda A.B.D. nin yıllardır süregelen altını demonetize etme çabalarından biri olarak son A.B.D. halkının, altın tutma yasağının kaldırılışı gösterilmektedir. Burada amaç; altını parasal değer bağından çözmektense onu diğer mallar gibi, hiçbir politikayla etkilenmeksizin gerçek fiyatını bulmasını sağlamaktır. Roosevelt'in 41 yıl önce yaptığı, A.B.D. halkı için lisanssız olarak altın külçeleri alma, tutma ve ticaretini yapma hakkı yasağının 31 Aralık 1974'te kaldırılması, yıllardır istekle beklenen bir piyasa olayı idi. Bu durum, bir hafta içinde Londra Borsasında altının serbest fiyatının, onsu 195 \$ a çıkmasıyla açıkça anlaşılmaktadır. Çünkü bu fiat 4 ay önce 155 \$ idi. Kongrenin yasağı resmen kaldırmasıyla, bir yıl içindeki altın fiyatı yükselişi % 75 oranında olmuştur (48). (Bkz; Grafik III)

Bunun en kısa cevabı, tabii ki dünya para sistemi için yeterli altın arzının olmamasıdır. Örneğin, A.B.D., 276 milyon ons altın rezervine sahiptir. A.B.D. için yurt içi günlük işlemlerde kullanılan para ve banka hesapları talebi 280 milyar \$ ın üzerindedir. A.B.D. altını ise onsu 42.22 \$ dan, yalnızca 11,5 milyar \$ değerindedir. Kaldığı A.B.D. en büyük altın rezervine sahip bir devlettir. Problem ortadadır (49).

Gerçekte altın demonetizasyonu olayının başlangıcı 40 yıl öncesine dayanmaktadır. O zamandan beri dünya para sisteminde altının rolü, efektif bir parasal araç olarak çok az olup, para arzını sınırlamak, ya da geliştirmek yönünde olmuştur. Dünyada altın konvertibilitesi olan hiçbir para olmadığı gibi para arzını arttırmada; altını tutma veya onu azaltmakla sınırlandıran hiçbir devlet yoktur. Bugün ulusların bazılarının, uluslararası rezervlerinde altın tutma oranı daha küçük olup ekonomik güçleri yönünden de çok kuvvetliler arasında oldukları bir gerçektir. Örneğin, Almanya milli para rezervinde altın ankesi % 10 dan azdır ve bilindiği gibi de güçlü ekonomili uluslar arasındadır. Buna karşılık bazı uluslar

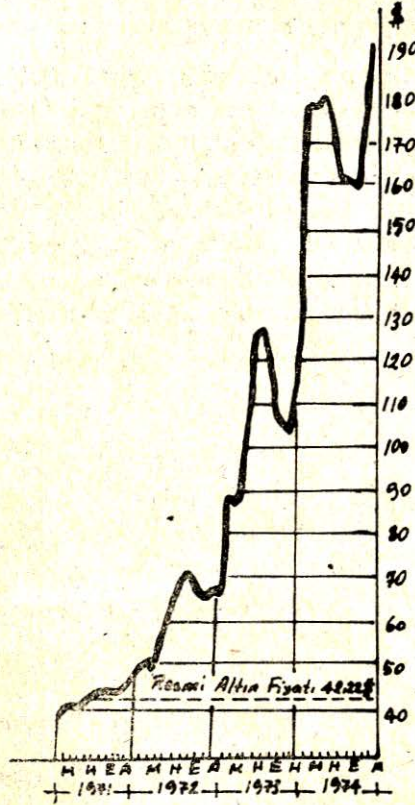
(47) Ibid.,... s. 52.

(48) Time, «Get Ready, Get Set, Gold.» (Ocak 1975), s. 36.

(49) Crook, ... s. 55.

ise geniş altın rezervlerine sahip olup, büyükler arasında değildir. O halde altın tutma ile ekonomilerin güçleri arasında çok az bir korelasyon bulunmaktadır⁽⁵⁰⁾.

Grafik III. — Altın Fıatları (1971 Mart - 1974 Aralık)

Каяык : Time, (Ocak, 1975), s. 37.

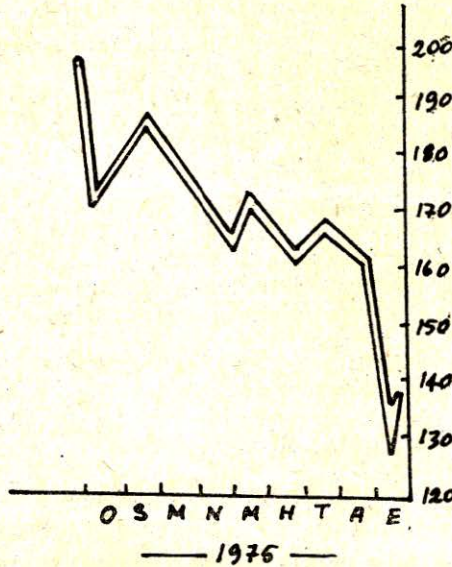
Altının en son gelişmelerine baktığımızda, onun 130 \$ a kadar son günlerde büyük bir düşme gösterdiği görülmektedir. Şüphesiz bunda başlıca nedenler A.B.D. ekonomisinin durumu ve Uluslararası Para Fonu'nun Ağustos sonlarında aldığı kararların çok rolü olmuştur. Gerçekten giderek iyi bir düzelme gösteren A.B.D. dış ticaret bilânçosu ve kısa dönem faiz hadlerinin yükselmiş olması, New York para piyasasına büyük hacimde yabancı kapitali çek-

(50) Ibid., s. 56.

miş bulunmaktadır. Bilindiği gibi 1975 yılı başlarında altın fiyatlarında aşağıya doğru kaymalar başladığı halde fiyatlar oldukça yüksek bir düzeyde kalabilmişlerdi, ta ki Uluslararası Para Fonu'nun aldığı son kararlara kadar. UPF'nin, 150 milyon onsluk altın stokunun 1/6 ini üyelerin egeri vermeye (ki bunların çoğu da endüstrileşmiş ülkelerdir) ve diğer 25 milyon onsluk altını da gelişen ülkelere bir fon kurmak amacıyla satmaya karar vermiştir.

Acaba altın fiyatlarının bu büyük düşüşü böylesine sürüp gidecek midir? Şüphesizki hayır. Bu konuda para otoriteleri şöyle demektedirler; Altının resmi fiyatının yasaklanmasından beri uluslararası resmi rezervler, serbest altın fiyatlarıyla hesaplandığından, Merkez Bankaları altın fiyatının daha da düşmemesi yönünde gerçek yoğun bir desteklemeye gideceklerdir. Ayrıca Güney Afrika'da altının gerçek üretim maliyeti dalgalı olarak onsu, 80 \$'dır ki bu da altının etkili bir taban fiyatıdır⁽⁵¹⁾. (Bkz; Grafik IV)

Grafik IV — Altın Fiatları (1975 Ocak - Eylül)

Kaynak : Newsweek, (6 Ekim, 1975), s. 48.

Uzun dönemde para sisteminin, altından boşanacağı ve altının tamamıyla serbest mal piyasasına terk edileceğine artık inanılmak-

(51) Newsweek, a.g.m., s. 48.

ta ve beklenmektedir. Şüphesiz bu durum üreticiler için giderek artan kârlı fiatları garantileyecektir. Demonetizasyondan sonra altın fiatlarının oluşmasında en yakın olasılık, gümüş fiatlarınıninkine benzer bir gelişim izlemesidir. Belki de önceleri serbest piyasada hızla artan fiatlar gösterecekler, sonraları ise spekülâtörlerin ve para otoritelerinin ellerindeki stokların eritilmesiyle yavaşlayan bir artış içine gireceklerdir⁽⁵²⁾. Ayrıca gümüş fiatlarında yakın zamandaki gelişim, altın fiatlarının gelecekteki hareketlerini tahminlemede bir baz olarak göz önüne alınabilir.

Tarihin belli bir döneminde altının dünya para sistemine girdiği, yüzyıllar boyu hemde çok özel ve değerli bir yere sahip olduğu fakat günümüzün içinde bulunduğu şartlarda para sistemini tamamlamadığından birgün tamamiyle sistemden çıkıp gitmesi ve aynen gümüş gibi sistem dışında gelişmesi normaldir. Dünya para sistemindeki son gelişmeler ise altının hergün bu sonuca daha çok yaklaştığını açıkça ortaya koymaktadırlar.

(52) Triffin, ... s. 54.